

ԸՆԴԵՐՔՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ, ԴՐԱՆՑ ԾԱԳՄԱՆ ԵՎ ԴԱԴԱՐՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ ՀՀ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՄԲ *

ՀՏԴ 349

DOI: 10.52063/25792652-2025.2.25-97

ՄԱՆԵ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ

Հայաստանի Հանրապետության
գլխավոր դատախազի խորհրդական,
Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության ֆակուլտետի
քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ,
ք. Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն

mane.markosyan@ysu.am

ORCID: 0000-0002-0348-8879

Հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել և վերլուծել ընդերքօգտագործման մասին ՀՀ օրենսդրությամբ ընդերքօգտագործման իրավունքի տեսակները, դրանց տրամադրման ընթացակարգերի առանձնահատկությունները, ինչպես նաև՝ ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարման հարաբերությունները և վեր հանել այդ գործընթացներում հանդիպող համակարգային իրավական խնդիրները՝ այդ հարաբերությունների քաղաքացիական կարգավորման հարցերի լույսի ներքո:

Ներկայումս ընդերքօգտագործման ոլորտը կարգավորող օրենսդրությունը թևակոխել է համակարգային բարեփոխումների շրջափուլ, ինչի մասին է վկայում ՀՀ կառավարության՝ 2022 թվականի մարտի 22-ի N 437-Ն որոշմամբ հանքարդյունաբերության ոլորտի զարգացման ռազմավարության հաստատումը: Այս համատեքստում ընդերքօգտագործման իրավունքի տեսակների, ծագման և դադարման իրավական հիմքերի և ընթացակարգերի ուսումնասիրությունը և վերլուծությունը կարևոր են՝ ընդերքօգտագործման հարաբերությունների իրավական կարգավորման հիմնախնդիրները վեր հանելու և լուծումներ առաջարկելու համար:

Սույն հետազոտության նպատակին հասնելու համար առանձնացվել են հետևյալ խնդիրները՝

- ՀՀ օրենսդրությամբ ընդերքօգտագործման իրավունքի տեսակների և դրանց ծագման իրավական հիմքերի, ընթացակարգի ուսումնասիրություն և վերլուծություն,

- ՀՀ օրենսդրությամբ ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարման իրավական հիմքերի և ընթացակարգի ուսումնասիրություն և վերլուծություն:

Սույն աշխատանքի մեթոդոլոգիական բազան են ինչպես համագիտական (անալիզ, սինթեզ, ինդուկցիա), այնպես էլ հատուկ (իրավահամեմատական) մեթոդները:

Հիմք ընդունելով սույն աշխատանքի շրջանակում կատարված հետազոտությունը՝ կատարվել են մի շարք եզրահանգումներ՝ ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման մրցույթային կառուցակարգեր նախատեսելու, ընդերքօգտագործման իրավունքի և դրա հետ կապված գործարքների պետական գրանցման, ինչպես նաև՝ ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքով

* Հոդվածը ներկայացվել է 09.06.2025թ., գրախոսվել՝ 10.08.2025թ., տպագրության ընդունվել՝ 30.09.2025թ.:

ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցման իրավական հիմքերի հստակեցման վերաբերյալ:

Հիմնաբառեր՝ ընդերքօգտագործման իրավունք, արտոնյալ դիմումատուի կարգավիճակ, պայմանագրի լուծում, ընդերքօգտագործման իրավունքի պետական գրանցում, զգուշացում, մրցութային կարգ, երկրաբանական ուսումնասիրություն, օգտակար հանածոի արդյունահանում:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սահմանադրության 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ընդերքը պետությանը բացառիկ սեփականության իրավունքով պատկանող օբյեկտ է: Ընդերքի տեղամասերը կարող են տրամադրվել իրավաբանական անձանց միայն օգտագործման իրավունքով՝ ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքով (այսուհետ՝ «Օրենսգիրք») նախատեսված երկրաբանական ուսումնասիրությունների և օգտակար հանածոների արդյունահանման նպատակներով (Օրենսգրքի 19-րդ հոդված): Ըստ այդմ էլ, Օրենսգիրքը առանձնացնում է ընդերքօգտագործման իրավունքի երկու տեսակ՝ երկրաբանական ուսումնասիրությունների նպատակով ընդերքօգտագործման իրավունք և օգտակար հանածոների արդյունահանման նպատակով ընդերքօգտագործման իրավունք («Lexology GTDT, 2022» 9):

ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը սահմանում է ընդերքօգտագործումը որպես երկրաբանական ուսումնասիրությունների, օգտակար հանածոների արդյունահանման նպատակներով ընդերքի օգտագործման կամ ընդերքօգտագործման թափոնների վերամշակման գործունեություն: Նշված սահմանումից պարզ է դառնում, որ օրենսդիրը «ընդերքօգտագործում» հասկացությունը լայն է մեկնաբանել՝ դրա տակ հասկանալով նաև «ընդերքօգտագործման թափոնների վերամշակումը», որը, մեր կարծիքով, ընդերքօգտագործման բուն գործունեության հետ կապ չունի, քանի որ ենթադրում է ոչ թե ընդերքի տեղամասի տիրապետում և օգտագործում՝ դրանից այլ գույքի՝ օգտակար հանածոի կամ երկրաբանական տեղեկատվության ստացման (գույքի փոխակերպման) նպատակով, այլ արդեն ընդերքի տեղամասից ստացված գույքից՝ ընդերքօգտագործման թափոններից, օգտակար հանածոի կորզում, այդ թվում՝ դրա չափերի փոփոխում, դասակարգում, առանձնացում, թափոնների վերամշակում (Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 41-րդ կետ): Այս համատեքստում ընդերքօգտագործման թափոնների վերամշակումը դուրս է ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման բուն նպատակների շրջանակից և սույն հետազոտության առարկայից:

Պետության կողմից ընդերքը օգտագործման իրավունքով տրամադրելու բուն նպատակը ոչ թե սոսկ ընդերքի տեղամասի տիրապետման իրավունքի փոխանցումն է ընդերքօգտագործողին, այլ ընդերքի տեղամասի փոխակերպումը մեկ այլ գույքի (օգտակար հանածո, երկրաբանական տեղեկություն և այլն)՝ երկրաբանական ուսումնասիրությունների իրականացման կամ օգտակար հանածոների արդյունահանման միջոցով (Неделько 97):

Առաջինն իրավունք է տալիս ընդերքի որոշակի տեղամասում իրականացնել երկրաբանական ուսումնասիրություններ (Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ և 6-րդ կետեր): Ընդ որում, Օրենսգրքի համակարգային ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս արձանագրել, որ երկրաբանական ուսումնասիրությունների նպատակով ընդերքօգտագործման իրավունքն իր հերթին ունի երկու ենթատեսակ՝ ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության իրավունքը (Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետ) և օգտակար հանածոների արդյունահանման նպատակով երկրաբանական ուսումնասիրության իրավունքը (Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին

մասի 6-րդ կետ): Նշված երկու ենթատեսակների հիմնական տարբերությունը կայանում է նրանում, որ ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության իրավունքի նպատակը օգտակար հանածոների պաշարների հայտնաբերումը չէ, այլ Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետում նկարագրված գործունեության իրականացումը (*ռեզիդուալ երկրաբանական ուսումնասիրություն, հրաբխային գործունեության ուսումնասիրության երկրաբանական աշխատանքներ և այլն*): Ըստ այդմ էլ տարբեր են նաև երկրաբանական ուսումնասիրության իրավունքի՝ նշված երկու ենթատեսակների տրամադրման իրավական հիմքերը և բովանդակությունը: Նախ, ի թիվս Օրենսգրքով պահանջվող այլ փաստաթղթերի, ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության իրավունքի դեպքում պահանջվում է ոչ թե լիազոր մարմնի թույլտվության, այլ համաձայնության տրամադրումը: Բացի այդ, ի տարբերություն ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության իրավունք ունեցող ընդերքօգտագործողի, օգտակար հանածոների արդյունահանման նպատակով երկրաբանական ուսումնասիրության իրավունք կրող իրավաբանական անձը ստանում է արտոնյալ դիմումատուի կարգավիճակ (Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 27-րդ կետ), ինչը վերջինիս տալիս է ընդերքի տվյալ տեղամասում օգտակար հանածոյի արդյունահանման համար դիմելու նախապատվության իրավունք (Օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 10-րդ մաս):

Ընդերքօգտագործման իրավունքի երկրորդ տեսակը՝ օգտակար հանածոների արդյունահանման իրավունքը, տրամադրվում է ընդերքի որոշակի տեղամասում օգտակար հանածոների արդյունահանման և (կամ) ընդերքօգտագործման թափոնների վերամշակման աշխատանքների իրականացման նպատակով (Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետ):

1. Ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման ընթացակարգը.

Տեսական գրականության և միջազգային փորձի ուսումնասիրության արդյունքում առանձնացվում են ընդերքօգտագործման իրավունքի 3 իրավական ռեժիմներ՝ **թույլատվական (Licensing Regime), պայմանագրային (Contract Regime)** (Kienzler, et al. 7-14), **խառը** (թույլատվական և պայմանագրային իրավական ռեժիմների միաժամանակյա կիրառում) (Omaliu and Wälde): Պատմականորեն ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման համակարգը հիմնված է եղել թույլատվական ռեժիմի վրա, իսկ պայմանագրային իրավական ռեժիմը կիրառվել է՝ սկսած 19-րդ դարի 2-րդ կեսից (Hаnetов 11):

Ընդերքօգտագործման իրավունքի թույլատվական համակարգի (*Ավստրալիա, Բրազիլիա, Կանադա, Չիլի, Պերու, Չադիա*) ելությունը կայանում է նրանում, որ ընդերքօգտագործման հարաբերության կողմերի իրավունքները և պարտականությունները տվյալ պետության օրենսդրությամբ ենթարկված են մանրամասն նորմատիվ-իրավական կարգավորման, ուստի՝ միատեսակ են բոլոր ընդերքօգտագործողների համար. կողմերը պայմանագրի կնքման միջոցով չեն կարող փոփոխել, օրենսդրությամբ մանրամասն կարգավորված, ընդերքօգտագործման պայմանները, դրանք փաստորեն սահմանվում և դադարեցվում են պետության միակողմանի կամքով (Kienzler, et al. 9):

Պայմանագրային իրավական ռեժիմի դեպքում ընդերքօգտագործման հարաբերությունները կարգավորող հիմնական փաստաթուղթը պետության և ընդերքօգտագործողի միջև կնքվող ընդերքօգտագործման պայմանագիրն է, որը յուրաքանչյուր ընդերքօգտագործողի հետ բանակցվում և կնքվում է առանձին պայմաններով՝ հաշվի առնելով ընդերքօգտագործման տվյալ նախագծի առանձնահատկությունները (“International Senior Lawyers Project, et al., 2013”): Ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման պայմանագրային իրավական ռեժիմը առավել բնորոշ է զարգացող պետություններին (*Աֆղանստան, Ադրբեջան,*

Ֆիլիպիններ, Լիբերիա, Գվինեա, Կամերուն, Էկվադոր, Մոզամբիկ, Մոնղոլիա, Սիերա Լեոնե և այլն) (Kienzler, et al. 9), որոնք չունեն ոլորտը կարգավորող կայուն օրենսդրական դաշտ (“International Senior Lawyers Project, et al., 2013” 12):

Կարելի է պնդել, որ մեր հանրապետությունում գերակշռում է ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման թույլատվական իրավական ռեժիմը (Թևանյան 34-35): Չնայած օրենսդիրը ֆորմալ առումով չի բացառել ընդերքօգտագործման պայմանագրում օրենսդրությանը չհակասող այլ պայմանների նախատեսման հնարավորությունը (Օրենսգրքի 54-րդ հոդվածի 5-րդ մաս¹)՝ գործնականում ընդերքօգտագործման պայմանագրերի զգալի մասը կրկնում է ՀՀ կառավարության² 2012թ. մարտի 22-ի N 437-Ն որոշման Հավելվածներ N 2-ով և N 3-ով հաստատված օրինակելի պայմանագրերի (այսուհետ՝ նաև «Օրինակելի ձևեր») բովանդակությունը²:

Ներպետական օրենսդրությամբ ընդերքօգտագործման իրավունքը տրամադրվում է ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքով սահմանված կարգով: Առանց Օրենսգրքով սահմանված կարգով ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման ընդերքօգտագործումը թույլատրվում է բացառապես երկու դեպքում՝ 1) իրավաբանական անձանց և քաղաքացիների կողմից իրենց սեփական հողամասերում մինչև 2 մետր խորությամբ ընդերքից տնտեսական և կենցաղային կարիքների բավարարման նպատակով պետական հաշվեկշռում չհաշվառված ոչ մետաղական օգտակար հանածոների արդյունահանումը՝ լիազոր մարմին տեղյակ պահելու պայմանով (Օրենսգրքի 48-րդ հոդված) և 2) ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված՝ հանրամատչելի գույք հավաքելը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 175-րդ հոդված):

ՀՀ օրենսդրության համաձայն՝ ընդերքօգտագործման իրավունքը տրամադրվում է **ընդհանուր կարգով կամ մրցութային կարգով**՝ Օրենսգրքով սահմանված որոշակի ժամկետներով: Մրցութային կարգը կիրառվում է միայն ռադիոակտիվ հումքի երկրաբանական ուսումնասիրության դեպքում (Օրենսգրքի 20-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման վերը նշված ընթացակարգերը ընդերքօգտագործման իրավունքի ձեռքբերման սկզբնական եղանակներն են:

Օրենսգրքով մանրամասն նկարագրված է ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման ողջ գործընթացը՝ ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման դիմումին ներկայացվող պահանջները, ընդերքօգտագործման իրավունք տրամադրելու համար անցկացվող փորձաքննությունների տեսակները, ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման դիմումը բավարարելու կամ մերժելու հիմքերը (Օրենսգրքի 4-5-րդ գլուխներ):

Այսպես՝ Օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 10-րդ մասի համաձայն՝ օգտակար հանածոյի արդյունահանման իրավունքի տրամադրման գործընթացի հիմքում ընկած է **արտոնյալ դիմումատուի կարգավիճակի կիրառման սկզբունքը**, ինչը նշանակում է, որ եթե ընդերքի միևնույն տեղամասի կամ ընդհանուր մաս ունեցող ընդերքի տեղամասերի արդյունահանման իրավունքի համար դիմել է երկու կամ ավելի անձ, ապա նախապատվություն է տրվում **տվյալ տեղամասի երկրաբանական ուսումնասիրություններ իրականացնելու իրավունք կրողին**: Մեր կարծիքով, նշված սկզբունքի կիրառումը օգտակար հանածոյի արդյունահանման

¹ Հատկանշական է, որ Օրենսգրքով նախատեսվել է միայն օգտակար հանածոյի արդյունահանման ընդերքօգտագործման պայմանագրի պայմանները փոփոխելու հնարավորություն, իսկ երկրաբանական ուսումնասիրության պայմանները պայմանները փոփոխելու հնարավորություն՝ անհասկանալի պատճառներով նախատեսված չէ:

² Տրամադրված թույլտվությունների և պայմանագրերի վերաբերյալ ամբողջական տեղեկատվությունը հասանելի է ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության (<https://www.mtd.am/>) կայքէջում:

գործընթացում արդարացված է, քանի որ ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության և օգտակար հանածոյի արդյունահանման աշխատանքների միջև առկա է տնտեսական և տեխնիկական շղթայական կապ. ընդերքօգտագործողի կողմից երկրաբանական ուսումնասիրության գործընթացում կատարված ծախսերը պետք է փոխհատուցվեն օգտակար հանածոների արդյունահանումից ստացված օգուտներով (Налетов 74):

Ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության իրավունքի տրամադրման գործընթացի հիմքում, ըստ Օրենսգրքի 40-րդ հոդվածի 5-րդ մասի, ըսկած է **«Ով առաջինն է դիմում, նա առաջինն է ստանում»** (**“first come, first served”**) սկզբունքը: Համաձայն նշված հոդվածի՝ եթե երկու կամ ավելի անձ դիմում է ներկայացրել ընդերքի միևնույն տեղամասի համար, ապա նախապատվություն է տրվում այն դիմումատուին, որի դիմումն առաջինն է գրանցվել լիազոր մարմնում: Նույն՝ **«Ով առաջինն է դիմում, նա առաջինն է ստանում»** սկզբունքը կիրառվում է նաև օգտակար հանածոյի արդյունահանման իրավունք հայցելու դեպքում, եթե բացակայում է արտոնյալ դիմումատուի կարգավիճակի սկզբունքի կիրառման հիմքը (Օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 10-րդ մաս):

ՀՀ մրցակցության պաշտպանության հանձնաժողովը հանքարդյունաբերության ոլորտում կատարված ուսումնասիրության շրջանակում խնդրահարույց է դիտարկել **«Ով առաջինն է դիմում, նա առաջինն է ստանում»** սկզբունքն այն պատճառաբանությամբ, որ կարող է սահմանափակել մրցակցությունը, քանի որ չի ստեղծում հավասար պայմաններ տվյալ տեղամասում ընդերքօգտագործում իրականացնել ցանկացող բոլոր կազմակերպությունների համար (**«Մրցակցության պաշտպանության հանձնաժողով, 2021»** 12):

Չնայած նշված սկզբունքը կիրառվում է նաև այլ՝ դեռևս լավ չուսումնասիրված ընդերքի պաշարներ ունեցող պետություններում և նպատակ ունի խրախուսել երկրաբանական ուսումնասիրությունների իրականացումը, ՀՀ օրենսդրությամբ որպես նշված սկզբունքի կիրառման այլընտրանք կարող են դիտարկվել տարբեր պետություններում (Պորտուգալիայում, Հնդկաստանում, Ռումինիայում, Ֆրանսիայում) կիրառվող մրցութային կառուցակարգերը (**«Մրցակցության պաշտպանության հանձնաժողով, 2021»** 12; Ericsson and Löf 38): Ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման մրցութային կառուցակարգերը որպես **«Ով առաջինն է դիմում, նա առաջինն է ստանում»** սկզբունքի այլընտրանք, խրախուսվում է կիրառել նաև ոլորտի կարգավորմանը նվիրված միջազգային խորհրդատվական փաստաթղթերում (**«Համաշխարհային բանկ և համահեղինակներ, 2016»** 58): Այս կառուցակարգերի դեպքում, նախքան բուն մրցույթի մեկնարկը, կիրառվում է հայտատուների նախաորակավորման գործընթաց (pre-qualification), ինչի արդյունքում օրենսդրական պահանջներին չբավարարող ընկերությունները գերծ են մնում նախագիծ կազմելու համար անհրաժեշտ ֆինանսական և այլ ռեսուրսների անհարկի վատնումից (**«Մրցակցության պաշտպանության հանձնաժողով, 2021»** 12):

Ելնելով ողջ վերոգրյալից՝ առաջարկում ենք հրաժարվել ՀՀ օրենսդրությամբ կիրառվող՝ ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման **«Ով առաջինն է դիմում, նա առաջինն է ստանում»** սկզբունքից և դրա փոխարեն ՀՀ օրենսդրությամբ ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության իրավունքի, ինչպես նաև՝ արտոնյալ դիմումատուի բացակայության դեպքում օգտակար հանածոյի արդյունահանման իրավունքի տրամադրման ընթացակարգերի դեպքում նախատեսել ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման մրցութային կառուցակարգեր:

Պետք է նշել, որ մրցութային կարգով ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման դեպքում (Օրենսգրքի 20.1-րդ հոդված), ի տարբերություն ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման ընդհանուր հիմքի, ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման գործընթացն (ՀՀ Կառավարություն. N 439-Ն որոշում. 25 Ապր. 2013) առավելապես կարգավորվում է ՀՀ

քաղաքացիական իրավունքի նորմերով: Օրենսգրքի 20.1-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ մրցույթի կազմակերպման, անցկացման, բողոքարկման ընթացակարգերի նկատմամբ կիրառվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը, ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգիրքը, «Հրապարակային սակարկությունների մասին» ՀՀ օրենքը: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 463-րդ և 464-րդ հոդվածներից բխում է, որ սակարկությունների միջոցով պայմանագրի կնքման իրավունքի ծագման համար իրավաստեղծ իրավաբանական փաստ է աճուրդում կամ մրցույթում հաղթելը: ՀՀ օրենսդրությամբ ռադիոակտիվ հումքի երկրաբանական ուսումնասիրության դեպքում մրցույթում հաղթող անձի հետ ընդերքօգտագործման պայմանագրի կնքումը լիազոր մարմնի՝ օրենքով սահմանված պարտականությունն է:

Որպես ընդերքօգտագործման իրավունքի ձեռքբերման **ածանցյալ եղանակներ** պետք է առանձնացնել Օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում ընդերքօգտագործման իրավունքի փոխանցումը (Օրենսգրքի 22-23-րդ հոդվածներ) և գրավի առարկա հանդիսացող ընդերքօգտագործման իրավունքի հարկադիր օտարումը (Օրենսգրքի 29-րդ հոդված): Օրենսգրքի համաձայն՝ թե՛ ընդերքօգտագործման իրավունքի փոխանցման, թե՛ հարկադիր օտարման դեպքում պահանջվում է լիազոր մարմնի համաձայնությունը:

Օրենսդիրը ընդերքօգտագործման իրավունքի ծագման համար նախատեսել է **բարդ իրավաբանական փաստակազմի առկայության պահանջ**. միայն թույլտվության կամ համաձայնության (երկրաբանական ուսումնասիրության դեպքում) տրամադրման կամ ընդերքօգտագործման պայմանագրի կնքման հիմքով ընդերքօգտագործման իրավունքը չի կարող ծագած համարվել, պարտադիր է, որ միաժամանակ առկա լինեն Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետում նշված բոլոր իրավաբանական փաստերը՝ 1) ընդերքօգտագործման թույլտվությունը (ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության իրավունքի դեպքում՝ համաձայնություն), 2) ծրագիր կամ արդյունահանման նախագիծ, 3) լեռնահատկացման ակտ, 4) ընդերքօգտագործման պայմանագիր: Որոշ դեպքերում Օրենսգրքի տարբեր հոդվածներում օրենսդիրը կարծես թե փոքր-ինչ շեղվել է Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածում նախատեսված փաստակազմից: Մասնավորապես, Օրենսգրքի 20-րդ հոդվածի 1-ին մասում ընդերքօգտագործման իրավունքի ծագման համար հիմք հանդիսացող փաստաթղթերի մեջ չի նշվում «ուսումնասիրության ծրագիրը կամ օգտակար հանածոների արդյունահանման նախագիծը»: Ավելին, Օրենսգրքի այլ հոդվածներից պարզ է դառնում, որ ընդերքօգտագործման պայմանագիրը և ուսումնասիրության ծրագիրը կամ օգտակար հանածոների արդյունահանման նախագիծը թույլտվության, իսկ երկրաբանական ուսումնասիրությունների դեպքում՝ համաձայնության անքակտելի մասն են, սակայն այդ դեպքում էլ լեռնահատկացման ակտի մասին խոսք չի գնում (Օրենսգրքի 34-րդ և 37-րդ հոդվածներ): Այս առումով առաջին հերթին անհրաժեշտ է Օրենսգրքի տարբեր հոդվածներում ընդերքօգտագործման իրավունքի ծագման համար հիմք հանդիսացող իրավաբանական փաստերը համապատասխանեցնել Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետին:

Ինչպես նշեցինք, ընդերքօգտագործման իրավունքի ծագման համար պահանջվող իրավաբանական փաստերից մեկը ընդերքօգտագործման թույլտվությունն է (բացի ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության իրավունքից, որի դեպքում պահանջվում է լիազոր մարմնի համաձայնությունը): Այս առումով Օրենսգիրքը տարբերակում է օգտակար հանածոյի արդյունահանման նպատակով երկրաբանական ուսումնասիրության և օգտակար հանածոների արդյունահանման թույլտվությունները (Օրենսգրքի 3-րդ հոդված): «Թույլտվության» գիտական և օրենսդրական բնորոշումներից երևում է, որ թույլտվությունը՝ որպես պետական կառավարման մեթոդ, ունենալով վարչաիրավական բնույթ (Մուրադյան 124), միայն արձանագրում է դրա հասցեատիրոջ՝ թույլտվություն ստացած սուբյեկտի մոտ

որոշակի գործունեություն իրականացնելու իրավունքը (Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ և 7-րդ կետեր, 37-րդ, 53-րդ հոդվածներ) և չի սահմանում ընդերքօգտագործողի և պետության իրավահարաբերության բովանդակությունը, հետևաբար չի առաջացնում կողմերի համար փոխադարձ իրավունքներ և պարտավորություններ: Այս առումով թույլտվությունը ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման բարդ փաստակազմում ընդամենը իրավահաստատող իրավաբանական փաստ է: Ընդ որում, թույլտվության տրամադրումը, ի տարբերություն պայմանագրի, ենթադրում է պետության միակողմանի կամահայտնություն:

Հաջորդ իրավաբանական փաստը ընդերքօգտագործման պայմանագիրն է, որը կարգավորում է ընդերքօգտագործողի և պետության փոխադարձ իրավունքները և պարտավորությունները: Օրենսգրքի 2-րդ մասի 6-րդ կետը նախատեսում է ընդերքօգտագործման պայմանագրերի օրինակելի ձևերի հաստատման՝ պետության իրավասությունը: Հիմք ընդունելով Օրենսգրքի նշված նորմը՝ ՀՀ կառավարությունը հաստատել է ընդերքօգտագործման պայմանագրերի Օրինակելի ձևերը: Կարծում ենք, որ Օրենսգրքում ընդերքօգտագործման պայմանագրի կնքման վերաբերյալ օրենսդիրը օգտագործում է սխալ տերմինաբանություն՝ նշելով, որ լիազոր մարմինը հրավիրում է դիմումատուին Օրինակելի ձևը «վավերացնելու» համար (Օրենսգրքի 41-րդ և 54-րդ հոդվածներ):

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 448-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պայմանագրի էական պայմանների շուրջ կողմերի միջև պետք է համաձայնությունը պահանջվող ձևով ձեռք բերվի, որպեսզի այն համարվի կնքված: Ըստ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ 2020թ. դեկտեմբերի 24-ի թիվ ԵԿԴ/1867/02/14 քաղաքացիական գործով որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշման՝ «Համաձայնության ձեռքբերման ձևը օֆերտա-ակցեպտ ձևն է, որի պահպանման արդյունքում է միայն հնարավոր ձեռք բերել պայմանագիր կողմերի միասնական կամքն արտահայտող համաձայնություն»: Մինչդեռ, Օրենսգրքով ընդերքօգտագործման պայմանագրի կնքումը ենթադրում է ընդերքօգտագործողի կողմից Օրինակելի ձևով պետության միակողմանի սահմանած բոլոր պայմանների ընդունում (Օրենսգրքի 41-րդ և 54-րդ հոդվածներ): Ստացվում է, որ ընդերքօգտագործողի և պետության միջև ընդերքօգտագործման պայմանագրի պայմանները (այդ թվում՝ էական) ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 29-րդ գլխով սահմանված կարգով չեն համաձայնեցվում, այլ, փոխարենը, յուրաքանչյուր դեպքում ընդերքօգտագործողի կողմից ընդունվում են պետության կողմից միակողմանի կարգով հաստատված պայմանները: Արդյունքում, ընդերքօգտագործման պայմանագիրը ընդերքօգտագործման հարաբերությունների կարգավորման համար կրում է խիստ ձևական բնույթ:

Լեռնահատկացման ակտը հավաստում է ընդերքի որոշակի տեղամասի կոորդինատները, որում ընդերքօգտագործողը ստանում է գործունեություն ծավալելու բացառիկ իրավունքը (Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 18-րդ կետ), իսկ երկրաբանական ուսումնասիրության ծրագիրը կամ օգտակար հանածոյի արդյունահանման նախագիծը՝ սահմանում են այն բոլոր աշխատանքները, որոնք նախատեսվում է իրականացնել ընդերքօգտագործման իրավունքի գործողության ընթացքում (Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 22-րդ կետ, 50-րդ հոդված):

Օրենսգրքի 31-րդ հոդվածով նախատեսված է ընդերքօգտագործման իրավունքի պետական հաշվառման պահանջը, որն Օրենսգրքում սահմանվում է որպես ընդերքի օգտագործման և պահպանության հետ կապված հարաբերությունների իրավական կարգավորման հիմնադրույթ (Օրենսգրքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետ) և կատարվում է «Հանրապետական երկրաբանական ֆոնդ» ՊՈԱԿ-ի կողմից (ՀՀ կառավարություն. N 1758-Ն որոշում. 31 Հոկ. 2002; Republican Geological Fund 2025): Ուշագրավ է, որ Օրենսգրքով ընդերքօգտագործման իրավունքի պետական հաշվառման պահանջը

ընդերքօգտագործման իրավունքի ծագման համար պարտադիր իրավաբանական փաստ չէ, ինչը բխում է Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետից, որում սպառնիչ թվարկված են ընդերքօգտագործման իրավունքի ծագման համար բավարար բոլոր իրավաբանական փաստերը: Ստացվում է, որ ընդերքօգտագործման իրավունքի պետական հաշվառման նպատակը ոչ թե ընդերքօգտագործման իրավունքի նկատմամբ գույքային իրավունքների պետական գրանցումն է, այլ պետության կողմից ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման գործընթացի պատշաճ կառավարումը, Էկոլոգիական վիճակի վերահսկումը և այլն (Неделько 51):

Չնայած ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 134-րդ հոդվածի և «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընդերքի մասը դիտարկվում է որպես անշարժ գույք, ընդերքի մասերի նկատմամբ ծագող գույքային իրավունքները և կնքվող գործարքներից ծագող իրավունքները չեն ենթարկվում ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով պետական գրանցման, ինչն, ըստ էության, գործող օրենսդրության խախտում է (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին մաս և 301-րդ հոդվածի 1-ին մաս), իսկ ընդերքօգտագործման իրավունքի պետական հաշվառման հետ, ինչպես նշեցինք, օրենսդիրը տվյալ իրավունքի ծագման փաստը չի կապում:

Տարբեր պետություններում ընդերքօգտագործման իրավունքի ծագման հիմքերի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ ընդերքօգտագործման իրավունքի ծագումը կապվում է հենց ընդերքօգտագործման իրավունքի՝ որպես գույքային իրավունքի պետական գրանցման իրավաբանական փաստի հետ (Չինաստան, Անգոլա, Գերմանիա (“Federal Mining Act of 13 August 1980”, Article 17(3); “Law Business Research Ltd, 2020” 4, 64-65):

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ գտնում ենք, որ ընդերքօգտագործման իրավունքը, ընդերքի մասերի նկատմամբ ծագող այլ գույքային իրավունքները և ընդերքի մասերի վերաբերյալ կնքվող գործարքներից ծագող իրավունքները ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով և «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով պետք է ենթարկվեն պետական գրանցման: Ըստ այդմ էլ, ընդերքօգտագործման իրավունքը պետք է ծագի դրա պետական գրանցման պահից: Ուստի՝ առաջարկում ենք ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքում նախատեսել ընդերքօգտագործման իրավունքի, ընդերքի մասերի նկատմամբ ծագող գույքային իրավունքների և ընդերքի մասերի վերաբերյալ կնքվող գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման պահանջը:

2. Ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցման ընթացակարգը.

ՀՀ օրենսդրությունը կարգավորում է նաև ընդերքօգտագործման իրավունքի **դադարեցման իրավահարաբերությունները**: ՀՀ օրենսդրությամբ, ըստ էության, առանձնացվում են ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցման (դադարման)¹ **երեք խումբ հիմքեր**՝ 1) ընդերքօգտագործողի պարտավորությունները խախտելու դեպքում Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածով նախատեսված ժամկետներում զգուշացման կամ ընդերքօգտագործման իրավունքի կասեցման հիմքերը չվերացնելու դեպքում

¹ Ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցման հետ կապված հարաբերությունների կարգավորմանը նվիրված Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածում առկա է եզրութաբանական շփոթ, քանի որ «**իրավունքի դադարեցում**» և «**իրավունքի դադարում**» հասկացությունները կիրառվում են նույն իմաստով: Մինչդեռ «դադարեցումը» որոշակի իրավական գործընթացի հետևանք է, պետախիշխանական լիազորությամբ օժտված մարմնի կամաարտահայտման հետևանք, իսկ «դադարումը» ենթադրում է իրավունքի ուժով առաջացող իրավական հետևանք (տե՛ս, օրինակ՝ Սահմանադրական դատարանի 29. 11. 2016թ. թիվ ՍԴԴ-1325 որոշումը):

ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցումը¹, 2) հանրության գերակա շահերի ապահովման նպատակով (Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի 7-րդ մաս) ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցումը, 3) որոշակի իրավաբանական փաստերի վրա հասնելու ուժով (իրավաբանական անձ-ընդերքօգտագործողի լուծարում և այլն) ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարումը (Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի 5-րդ մաս):

Օրենսգրքի 2-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ ընդերքօգտագործման հարաբերությունների նկատմամբ կիրառելի է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը, ինչը հնարավորություն է տալիս արձանագրելու, որ ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցման հարաբերությունները *mutatis mutandis* ենթակա են կարգավորման ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ պայմանագիրը փոփոխելու և լուծելու վերաբերյալ կարգավորումներ նախատեսող 466-469-րդ հոդվածներով: Նշված նորմերից բխում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը նախատեսել է պայմանագիրը **կողմերի համաձայնությամբ** փոփոխելու և լուծելու ընդհանուր կանոնը, իսկ պայմանագիրը միակողմանի լուծելու հնարավորություն նախատեսել է միայն պայմանագրի էական խախտման (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 466-րդ հոդված) կամ հանգամանքների էական փոփոխության դեպքում (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 467-րդ հոդված)՝ հնարավորություն տալով օրենքով կամ կողմերի համաձայնությամբ նախատեսել պայմանագիրը փոփոխելու կամ լուծելու այլ ընթացակարգ:

Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի 3-րդ մասի վերլուծությունից բխում է, որ լիազոր մարմինը զգուշացման մասին ընդերքօգտագործողի կողմից ծանուցումը ստանալու պահից՝ 90 օրվա ընթացքում, իրավունք ունի որոշում ընդունելու ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցման մասին, եթե ընդերքօգտագործողն այդ ժամկետում չի վերացրել զգուշացման հիմքերը: Բացառություն են կազմում միայն Օրենսգրքի 2.1-րդ հոդվածով թվարկված պարտավորությունները, որոնց դեպքում լիազոր մարմինը զգուշացման հիմքերը չվերացնելու դեպքում մինչև ընդերքօգտագործման իրավունքը դադարեցնելը նախ կիրառում է ընդերքօգտագործման իրավունքի կասեցման կառուցակարգը: Միաժամանակ, Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին և 2-րդ կետերը՝ որպես ընդերքօգտագործողին զգուշացում տալու հիմք, ընհանրական կերպով նախատեսում են, Օրենսգրքով նախատեսված պարտավորությունների, ինչպես նաև՝ ընդերքօգտագործման իրավունքի պայմանների չկատարումը: Այսպիսով՝ Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի համակարգային ուսումնասիրության և վերլուծության արդյունքում ստացվում է, որ լիազոր մարմինը կարող է նախաձեռնել թույլտվությունը միակողմանի դադարեցնելու և պայմանագիրը միակողմանի լուծելու գործընթաց ընդերքօգտագործողի ցանկացած տեսակի պարտավորության խախտման դեպքում (բացառությամբ Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի 2.1-րդ մասով թվարկված պարտավորությունների), եթե ընդերքօգտագործողը չի վերացնում այդ պարտավորության խախտումը զգուշացման մասին ծանուցվելու պահից 90-օրյա ժամկետում:

Նույն մոտեցումն է որդեգրված նաև ՀՀ կառավարության 2012թ. մարտի 22-ի N 437-Ն որոշման Հավելվածներ N 2-ով և N 3-ով հաստատված Օրինակելի ձևերով, որի 6.3.1-րդ կետի համաձայն՝ *պայմանագիրը կարող է լուծվել, ի թիվս այլոց (պետք է լինեն՝ «այլև»)*, լիազոր մարմնի *նախաձեռնությամբ՝ ընդերքօգտագործողի կողմից պայմանագրի դրույթների խախտման դեպքում*: Ինչպես վերը նշել ենք, պայմանագրի դրույթների խախտումը հիշատակվում է նաև Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետում որպես **ընդերքօգտագործողին զգուշացում տալու հիմք**, որը ՀՀ

¹ Օրենսգրքում կոնկրետ թվարկված պարտավորությունների խախտման համար Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածով նախատեսվում է ընդերքօգտագործման իրավունքի կասեցման, իսկ կասեցման հիմքերը չվերացնելու դեպքում՝ ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցման կառուցակարգը (Օրենսգրքի 2.1-րդ հոդված):

ընդերքի մասին օրենսգրքով սահմանված կարգով կարող է հանգեցնել ընդերքօգտագործման թույլտվության դադարեցման: Այսինքն՝ ՀՀ օրենսդրությամբ ընդերքօգտագործման թույլտվության դադարեցման և ընդերքօգտագործման պայմանագրի լուծման հիմքերը փաստացի համընկնում են: Միաժամանակ, Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի 6-րդ մասը փաստացի ամրագրում է ընդերքօգտագործման թույլտվության դադարման դեպքում պետության՝ ընդերքօգտագործման պայմանագիրը լուծելու լիազոր մարմնի հայեցողական լիազորությունը, ինչն անտրամաբանական է թվում, քանի որ թույլտվության բացակայության պայմաններում պայմանագրային հարաբերությունների շարունակվելը միայն ստեղծում է իրավական անորոշություն:

Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի իրավակարգավորումների պարագայում ՀՀ-ում ընդերքօգտագործման ոլորտում ծագած բոլոր վեճերը (այդ թվում՝ մասնավոր-իրավական) ներկայումս լուծվում են բացառապես վարչական դատավարության կարգով, ինչը հանգեցնում է վարչական դատավարության կարգով քննվող վեճի շրջանակում ՀՀ քաղաքացիական իրավունքի ինստիտուտների կիրառման և մեկնաբանման անհրաժեշտության:

Նշվածի վառ օրինակ է Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ/10905/05/19 վարչական գործով 09.06.2023 թվականի որոշումը, որով Վճռաբեկ դատարանն ընդերքօգտագործողի սնանկ ճանաչված լինելու իրավաբանական փաստը դիտարկել է որպես ընդերքօգտագործողի պարտավորությունների կատարման անհնարինություն առաջացնող և ընդերքօգտագործողի պատասխանատվությունը՝ ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցումը, բացառող հանգամանք՝ **«անհաղթահարելի ուժ»** (*“Force Majeure”*)՝ ըստ էության մեկնաբանելով ՀՀ քաղաքացիական իրավունքի համանուն ինստիտուտը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 417-րդ հոդվածի 3-րդ մաս, Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետ, 55.1-րդ հոդված): Հատկանշական է, որ Վճռաբեկ դատարանը սույն որոշման պատճառաբանական մասում չի անդրադարձել 27.11.2015թ. թիվ ԵԷԴ/0888/02/14, 17.04.2009թ. թիվ ԵԲԴ/0595/04/08 քաղաքացիական գործերով կայացված նախադեպային որոշումներով սահմանված՝ անհաղթահարելի ուժի գնահատման անհրաժեշտ պայմաններին (արտակարգ, անկանխելի հանգամանքներ և այլն): Այսպիսով՝ ընդերքօգտագործողի սնանկ ճանաչված լինելու իրավաբանական փաստը որպես ընդերքօգտագործողի պարտավորությունների կատարման անհնարինություն առաջացնող **«անհաղթահարելի ուժ»** դիտարկելով՝ Վճռաբեկ դատարանը չի հիմնավորել իր նախադեպային որոշումներով անհաղթահարելի ուժի գնահատման համար անհրաժեշտ պայմանների առկայությունը:

Հիշատակման է արժանի այն հանգամանքը, որ դոկտրինալ աղբյուրներում նույնպես «անհաղթահարելի ուժ»-ը մեկնաբանվել է որպես *«դեպք կամ ազդեցություն, որն անսպասելի է, անկառավարելի, աննախադեպ և դուրս է կողմերի վերահսկողությունից»* (G&A Advocates LLP 2025): Սույն հոդվածում նպատակ չունենալով քննարկելու սնանկ ճանաչելու մասին վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելու փաստը անհաղթահարելի ուժ համարելու հարցը և հիմք ընդունելով դոկտրինալ աղբյուրներում և ներպետական իրավակիրառ պրակտիկայում «անհաղթահարելի ուժ» եզրույթի մեկնաբանությունները՝ գտնում ենք, որ ընդերքօգտագործողին սնանկ ճանաչելու մասին վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու փաստը չի կարող դիտարկվել որպես ընդերքօգտագործողի բոլոր պարտավորությունների կատարման բացարձակ անհնարինություն առաջացնող հանգամանք, քանի որ սնանկության վարույթում հայտնվելը պայմանավորված է սուբյեկտիվ գործոններով, որոնցից հիմնականը ընդերքօգտագործող-իրավաբանական անձի սեփական գույքի ոչ արդյունավետ կառավարումն է, ինչը չի կարող մեկնաբանվել որպես արտակարգ կամ անկանխելի հանգամանք:

Նշված օրինակով պարզ է դառնում, որ Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածով ընդերքօգտագործման պայմանագրի լուծման վարչաիրավական ընթացակարգը և վարչական դատավարության կարգով ցանկացած դեպքում ընդերքօգտագործման պայմանագրի վիճարկումը ոչ միայն իմաստագրվում է ընդերքօգտագործման հարաբերություններում պայմանագրի ինստիտուտը և նշանակությունը, այլև, ի թիվս այլնի, հանգեցնում է ընդերքօգտագործման ոլորտում ծագող մասնավոր-իրավական բնույթի վեճերի՝ վարչական դատավարության կարգով նմանօրինակ լուծումների:

Վերոգրյալի համատեքստում գտնում ենք, որ ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքի 30-րդ հոդվածով ընդերքօգտագործողի **ցանկացած պարտավորության խախտման դեպքում** վարչական վարույթի իրականացման միջոցով ընդերքօգտագործման թույլտվության միակողմանի դադարեցման և որպես հետևանք՝ պայմանագրի լուծման վերը նկարագրված ընթացակարգը ոչ միայն խիստ խնդրահարույց է **ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով պայմանագիրը կողմերի փոխադարձ համաձայնությամբ լուծելու սկզբունքի**, ներդրողների շահերի պաշտպանության տեսանկյունից (Krakoff 26), այլև խախտում է ընդերքօգտագործման իրավունքի գործողության ողջ ժամկետի ընթացքում ընդերքօգտագործման իրավունքի նկատմամբ ընդերքօգտագործողի **«օրինական ակնկալիքը»** (ՄԻԵԴ վճիռը Կոպեցկին ընդդեմ Սլովակիայի գործով կետեր 53-61): Ավելին, պարտավորությունների միակողմանի փոփոխումը, որը էական դժվարությունների կհանգեցնի ներդրողի համար (կամ մի շարք նման պարտավորությունների համադրությունը), սեփական գործունեությունը շարունակելու համար կարող է նաև որակվել միջազգային ներդրումային իրավունքի տեսանկյունից որպես «ոչ անմիջական էքսպրոպրիացիա» (“indirect expropriation”) կամ «սողացող էքսպրոպրիացիա» (“creeping expropriation”) (ICSID. Metalclad Corporation v. Mexico case no. ARB(AF)/97/1. Award of 30 Aug. 2000, para. 103; ICSID. Middle East Cement Shipping v. Egypt case no. ARB/99/6. Award of 12 Apr. 2002, para. 107):

Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ տարբեր երկրներում պետության կողմից ընդերքօգտագործման թույլտվությունը միակողմանի դադարեցնելու կամ պայմանագիրը միակողմանի լուծելու համար հիմք հանդիսացող խախտված պարտավորությունները սպառնիչ թվարկված են օրենսդրությամբ (օրինակ՝ Ղազախստան (Code of the Republic of Kazakhstan of 27 Dec. 2017 No. 125-VI ZRK "On Subsoil and Subsurface Use" (as amended 21 May 2024), Articles 21, 38, 92, 106, 163, 200, 221.); Unicaselaw 2025), Նորվեգիա (Petroleum Activities Act, section 10-13 (Revocation)): Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի ուսումնասիրությունը թեև առաջին հայացքից տպավորություն է ստեղծում, որ ընդերքօգտագործման թույլտվությունը միակողմանի դադարեցնելու հիմքերը սպառնիչ են թվարկված, սակայն նույն հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին և 2-րդ կետերից բխում է, որ պետությունը ընդերքօգտագործողի **պարտավորությունների խախտման դեպքում** կարող է նախաձեռնել ընդերքօգտագործողին զգուշացում տալու և դրա հիմքերը 90-օրյա ժամկետում չվերացնելու դեպքում՝ թույլտվությունը միակողմանի դադարեցնելու գործընթաց:

Վերոգրյալից ելնելով՝ առաջարկում ենք ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքով սպառնիչ նախատեսել ընդերքօգտագործման թույլտվությունը պետության կողմից միակողմանի դադարեցնելու և պայմանագիրը լուծելու համար հիմք հանդիսացող խախտված պարտավորությունների շրջանակը: Ընդ որում, գտնում ենք, որ պետության կողմից ընդերքօգտագործման թույլտվությունը վարչական վարույթի կարգով դադարեցնելու իրավական ռեժիմը պետք է տարածվի ընդերքօգտագործողի՝ հանրային իրավահարաբերության տարրեր հանդիսացող պարտավորությունների խախտումների վրա (օրինակ՝ ընդերքօգտագործողի հարկային, բնապահպանական պարտավորությունները, իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկություններ կայացնելու պարտավորությունը և այլն), իսկ ընդերքօգտագործման հարաբերություններում մասնավոր իրավահարաբերության տարրեր համարվող

պարտավորությունների խախտումների դեպքում պետք է կիրառվեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 30-րդ գլխով նախատեսված պայմանագիրը փոփոխելու և լուծելու վերաբերյալ դրույթները:

Եզրակացություն

Ելնելով ողջ վերոգրյալից՝ սույն հոդվածում ընդերքօգտագործման իրավունքի ծագման և դադարեցման գործընթացի վերաբերյալ մեր առաջարկությունները հանգում են հետևյալին՝

1. Առաջարկվում է հրաժարվել ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքով ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման գործընթացում կիրառվող՝ *«Ով առաջինն է դիմում, նա առաջինն է ստանում»* սկզբունքից և դրա փոխարեն ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության իրավունքի, ինչպես նաև՝ արտոնյալ դիմումատուի բացակայության դեպքում օգտակար հանածոյի արդյունահանման իրավունքի տրամադրման ընթացակարգերի դեպքում ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքով նախատեսվել ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման մրցութային կառուցակարգեր: Ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման մրցութային կարգի դեպքում ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման գործընթացն առավելապես կկարգավորվի ՀՀ քաղաքացիական իրավունքի նորմերով:

2. Չնայած ներպետական օրենսդրությամբ ընդերքի մասը դիտարկվում է որպես անշարժ գույք, դրա նկատմամբ ծագող գույքային իրավունքները և կնքվող գործարքները չեն ենթարկվում ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով պետական գրանցման, ինչը հակասում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին մասին և 301-րդ հոդվածի 1-ին մասին: Ավելին, ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքով նախատեսված ընդերքօգտագործման իրավունքի պետական հաշվառման իրավաբանական փաստը ընդերքօգտագործման իրավունքի ծագման համար պարտադիր իրավաբանական փաստ չէ:

Ուստի՝ առաջարկվում է ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքում նախատեսել ընդերքօգտագործման իրավունքի, ընդերքի մասերի նկատմամբ ծագող գույքային իրավունքների և ընդերքի մասերի վերաբերյալ կնքվող գործարքներից ծագող իրավունքների պետական գրանցման պահանջը:

3. ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի և Օրինակելի ձևերի համակարգային ուսումնասիրության և վերլուծության արդյունքում պարզ է դառնում, որ պետության կողմից միակողմանի կարգով ընդերքօգտագործման թույլտվության դադարեցումը և պայմանագրի լուծումը հնարավոր է ընդերքօգտագործողի **ցանկացած պարտավորության խախտման դեպքում**, եթե ընդերքօգտագործողն Օրենսգրքով նախատեսված ժամկետներում չի վերացրել զգուշացման կամ կոնկրետ տեսակի պարտավորությունների խախտման դեպքում՝ ընդերքօգտագործման իրավունքի կասեցման (Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի 2.1-րդ մաս) հիմքերը: ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքի 30-րդ հոդվածով ընդերքօգտագործողի **ցանկացած պարտավորության խախտման դեպքում** վարչական վարույթի իրականացման միջոցով ընդերքօգտագործման թույլտվության միակողմանի դադարեցումը և որպես հետևանք՝ պայմանագրի լուծումը ոչ միայն խիստ խնդրահարույց է՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով պայմանագիրը կողմերի փոխադարձ համաձայնությամբ լուծելու սկզբունքի, ներդրողների շահերի պաշտպանության տեսանկյունից, այլև խախտում է ընդերքօգտագործման իրավունքի գործողության ողջ ժամկետի ընթացքում ընդերքօգտագործման իրավունքի նկատմամբ ընդերքօգտագործողի «օրինական ակնկալիքը»: Բացի այդ, Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածով ընդերքօգտագործման պայմանագրի լուծման վերաբերյալ վեճերի՝ վարչական դատավարության կարգով վիճարկումն իմաստազրկում է

ընդերքօգտագործման հարաբերություններում պայմանագրի ինստիտուտը և նշանակությունը:

Նախանշվածի լույսի ներքո առաջարկում ենք ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքով սպառիչ նախատեսել ընդերքօգտագործման թույլտվությունը պետության կողմից միակողմանի դադարեցնելու և պայմանագիրը լուծելու համար հիմք հանդիսացող խախտված պարտավորությունների շրջանակը:

Պետության կողմից ընդերքօգտագործման թույլտվությունը միակողմանի դադարեցնելու իրավական ռեժիմը առաջարկվում է կիրառել ընդերքօգտագործողի՝ հանրային իրավահարաբերության տարրեր հանդիսացող պարտավորությունների խախտումների դեպքում (օրինակ՝ ընդերքօգտագործողի հարկային, բնապահպանական պարտավորությունները և այլն), իսկ ընդերքօգտագործման հարաբերություններում մասնավոր իրավահարաբերության տարրեր համարվող պարտավորությունների խախտումների դեպքում պետք է կիրառվեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 30-րդ գլխով նախատեսված՝ պայմանագիրը փոփոխելու և լուծելու դրույթները:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ Սահմանադրություն. 06 Դեկտ. 2015, <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=143723>: Մուտք՝ 06.09.2025:
2. ՀՀ Ազգային ժողով. ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգիրք. 28 Նոյ. 2011, <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=178678>: Մուտք՝ 06.09.2025:
3. «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենք. 14 Ապր. 1999, <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=204832>: Մուտք՝ 06.09.2025:
4. ՀՀ կառավարություն. N 439-Ն որոշում. 25 Ապր. 2013, <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=82969>: Մուտք՝ 06.09.2025:
5. ---. N 1758-Ն որոշում. 31 Հոկ. 2002, <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=138456>: Մուտք՝ 06.09.2025:
6. ՀՀ Սահմանադրական դատարան. թիվ ՍԴՈ-1325. 29 Նոյ. 2016, <https://www.concourt.am/decision/decisions/sdv-1325.pdf>: Մուտք՝ 06.09.2025:
7. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան. Գանգատ թիվ 44912/98, Ստրասբուրգ 28 Սեպ. 2004, Կոպեցկին ընդդեմ Սլովակիայի գործ, կետեր 53-61, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66758>: Մուտք՝ 06.09.2025:
8. ՀՀ վճռաբեկ դատարան. Դատական գործ N: ՎԴ/10905/05/19. 9 Հուն. 2023, <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186258>: Մուտք՝ 06.09.2025:
9. ---. Դատական գործ N: ԵԷԴ/0888/02/14. 27 Նոյ. 2015, <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=103204>: Մուտք՝ 06.09.2025:
10. ---. Դատական գործ N: ԵԶԴ/0595/04/08. 17 Ապր. 2009, <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=52760>: Մուտք՝ 06.09.2025:
11. ---. Դատական գործ N: ԵԿԴ/1867/02/14. 24 Դեկ. 2020, <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=150781>: Մուտք՝ 06.09.2025:
12. Թևանյան, Սոնա. *Կոնցեսիայի պայմանագրի իրավական կարգավորումը*. Մենագրություն, Երևան, ԵՊՀ իրատ., 2016, էջեր 34-35:
13. Համաշխարհային բանկ, «Էս-Էլ Ար Քոնսալթինգ», «ԱՎԱԳ Սոլյուշնս», ՀԱՀ-ի Պատասխանատու հանքարդյունաբերության կենտրոն, ՀԱՀ-ի Թուրքմենիստանի անվան քաղաքականության վերլուծության կենտրոն. *Հանքարդյունաբերության ոլորտի կայունության ռազմավարական գնահատում – Հայաստան*. 2016, էջ 58:
14. Մուրադյան, Սամվել. *Թույլտվությունը և լիցենզավորումը որպես տնտեսության վրա ներգործության կարևոր կառավարման մեթոդներ*. ԵՊՀ

- իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, ԵՊՀ իրատ., 2016, ISBN 978-5-8084-2083-0, էջ 124:
15. Մրցակցության պաշտպանության հանձնաժողով (նախկինում՝ Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողով). *Հանքարդյունաբերության ոլորտում իրականացված ուսումնասիրության արդյունքները*, 2021, էջ 12 <https://competition.am/hy/>: Սուսը՝ 12.12.2025:
16. Charles, Krakoff. *Sector licensing studies: mining sector (English)*. Washington, DC: World Bank. p. 26, <http://documents.worldbank.org>. Accessed: 15.02.2025.
17. Code of the Republic of Kazakhstan. Dec. 27, 2017 No. 125-VI ZRK "About Subsoil and Subsurface Use" (as amended on 21.05.2024), Articles 21, 38, 92, 106, 163, 200, 221. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id. Accessed: 06.03.2025.
18. Ericsson, Magnus and Löf, Olof. Comparative analysis of the mining legislation in certain countries, Suggestions for Estonia, A study for the Ministry of Economic Affairs and Communications, Estonia. May 2021, p. 38.
19. Federal Mining Act of 13 August 1980 (Federal Law Gazette I p. 1310), last amended by Article 1 of the Act of 14 June 2021 (*Federal Law Gazette I*, p. 1760), Article 17 (3). <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch>. Accessed: 14.02.2025.
20. G&A Advocates LLP. 2025, <https://gallp.co.ke/insights-pt/>. Accessed: 27.08.2025.
21. International Centre for Settlement of Investment Disputes. Case no. ARB(AF)/97/1, Award of 30 Aug. 2000. Metalclad Corporation v. Mexico. para. 103.
22. International Centre for Settlement of Investment Disputes. Case no. ARB/99/6, Award of 12 Apr. 2002. Middle East Cement Shipping v. Egypt, para. 107.
23. International Senior Lawyers Project, Open Oil, Revenue Watch Institute-Natural Resource Governance Institute, and Vale Columbia Center on Sustainable International Investment. *Mining Contracts: How to Read and Understand Them*. Columbia Center on Sustainable Investment Books, 2013, 7, p. 12: https://scholarship.law.columbia.edu/sustainable_investment_books/7. Accessed: 11.02.2025.
24. Kienzler, David. et al. *Natural Resource Contracts as a Tool for Managing the Mining Sector*. 2015, p. 7-14, 9, https://scholarship.law.columbia.edu/sustainable_investment_staffpubs/21. Accessed: 10.01.2025.
25. "Law Business Research Ltd". *The Mining Law Review*. Ninth Edition, UK, 2020, p. 4, 64-65, <https://www.sionadvogados.com.br/wp-content>. Accessed: 22.04.2025.
26. Lexology GTDT. "Mining (Armenia)", 18 October, 2022, p. 9, [https://www.dialog.am/storage/files/posts/posts_6728679264931_2022_Mining - Armenia.pdf](https://www.dialog.am/storage/files/posts/posts_6728679264931_2022_Mining_-_Armenia.pdf). Accessed: 24.02.2025.
27. MTAD. 2025, <https://mtad.am/pages/copies-of-entrails-use-right-agreements>. Accessed: 12.01.2025.
28. Omalu, Kene and Wälde, Thomas. *Key Issues of Mining Law: A Brief Comparative Survey as a Background Study for The Reform of Mining Law*. OGEL Archive Issue, www.ogel.org www.ogel.org/article.asp?key=823. Accessed: 25.02.2024.
29. Petroleum Activities Act (Act of 29 November 1996 No. 72 Relating to Petroleum Activities) [Petroleumsloven], Section 10-13 (Revocation), <https://www.sodir.no/en/regulations/acts/act-29-november-1996-no2.-72-relating-to-petroleum-activities/#Section-10-13>. Accessed: 05.05.2025.
30. Republican Geological Fund. 2025, <https://www.geo-fund.am/hy/>. Accessed: 23.04.2025.
31. Unicaselaw. 2025, <https://unicaselaw.com/blog/revocation-of-license>. Accessed: 25.05.2025.

32. Неделько, Анна. *Гражданско-правовой договор добычи полезных ископаемых*. Научный руководитель - к.ю.н., профессор И.В. Бакаева, Казань, 2015, стр. 51, 97.

33. Налетов, Кирилл. *Лицензионные и договорно-правовые формы пользования недрами в РФ и за рубежом*. Дисс. канд. юрид. наук. 12.00.06. М. 2006, стр. 11, 74.

WORKS CITED

1. HH Sahmanadrut'yun. 06 Dec. 2015 [RA Constitution], <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=143723>. (in Armenian)
2. HH Azgayin Jhoghov. HH y'nderqi masin o'rensgirq [The Code on the Subsoil of the Republic of Armenia]. 28 Noy. 2011. <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=178678>. (in Armenian)
3. «Gowyqi nkatmamb iravownqneri petakan grancman masin» HH o'renq. 14 April 1999 [RA Law On State Registration of Rights to Property], <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID>. (in Armenian)
4. HH kar'avarut'yun. N 439-N voroshum [Resolution of the Government of the Republic of Armenia No. 439-N]. 25 Apr. 2013. <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=82969>. (in Armenian)
5. ---. N 1758-N voroshum [Resolution of the Government of the Republic of Armenia No. 1758-N]. 31 Hekt. 2002, <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=138456>. (in Armenian)
6. HH Sahmanadrakan dataran. t'iv SDO-1325. [RA Constitutional Court, N.] 29 Noy. 2016, <https://www.concourt.am/decision/decisions/sdv-1325.pdf>. (in Armenian)
7. Mardu iravunk'neri yevropakan dataran, Gangat' t'iv 44912/98, Strasburg 28 Sep. 2004, Kopeckin enddem Slovakiayi gorc [European Court of Human Rights, Case of Kopecký v. Slovakia], ket'er 53-61, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66758> (in Armenian)
8. HH vch'rabek dataran, Datakan gorc N: VD/10905/05/19. [RA Court of Cassation, Case N: VD/10905/05/19] 9 Hun. 2023, <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=186258>. (in Armenian)
9. ---. Datakan gorc N: YeëD/0888/02/14. [Case N: YeëD/0888/02/14] 27 Noy. 2015, <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=103204>. (in Armenian)
10. ---. Datakan gorc N: YEKD/0595/04/08. [Case N: YEKD/0595/04/08] 17 Apr. 2009, <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=52760>. (in Armenian)
11. ---. Datakan gorc N: YEKD/1867/02/14. [Case N: YEKD/1867/02/14] 24 Dek. 2020, <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=150781>. (in Armenian)
12. T'evanyan, Sona. *K'oncessiayi paymanagri iravakan kargavorumə*. Menagrut'yun, Yerevan, YPH hratarakch'ut'yun, ej 34 [Legal Regulation of Concession Contracts, Yerevan] 2016. (in Armenian)
13. Hamashkharhayan bank, "Es-El Ar Konsalt'ənt's", "AVAG Solyushns", HAH-i Patsaskhanatu hank'ardyunaberut'yan kent'ron, HAH-i T'urp'anjyani anvan k'aghak'akanut'yan verluc'ut'yan kent'ron, Hank'ardyunaberut'yan volorti kayunut'yan razmavarakan gnahatakum – Hayastan, ej 58 [Strategic Assessment of the Sustainability of the Mining Sector - Armenia] 2016. (in Armenian)
14. Muradyan, Samvel. T'uylt'vut'yuny yev lic'enzavorumə orpes tntesut'yan vra nergorc'ut'yan karevor karavarumyan metodner. YPH iravagitut'yan fakulteti profesoradasakhossakan kazmi gitazhoghovi nyut'eri zhoghvats'u, YPH hratarakch'ut'yun, ISBN 978-5-8084-2083-0, ej 124 [The Permission and Licencing as the

Important Methods of the Influence on Economic of the Republic of Armenia, YSU Publishing] 2016. (in Armenian)

15. Mrcakc'ut'yan pašpanut'yan handznazhoghov (naxkinum: Tntesakan mrcakc'ut'yan pašpanut'yan petakan handznazhoghov). Hank'ardyunaberut'yan volortum irakanac'vats usumnasirut'yan ardyunk'ner, ej 12 [Competition Protection Commission (formerly the State Commission for the Protection of Economic Competition). Results of the Study Conducted in the Mining Sector] 2021. (in Armenian)

16. Nedelko, Anna. Grazhdansko-pravovoi dogovor dobychi poleznykh iskopaemykh; Nauchnii rukovoditel' – k.yu.n., professor I.V. Bakaeva, Kazan', str. 51, 97, [Civil Law Contract for the Extraction of Mineral Resources, Bakaeva, Kazan] 2015 (in Russian)

17. Naletov, Kirill. Litsenzionnye i dogovorno-pravovye formy pol'zovaniya nedrami v RF i za rubezhom, diss. kand. yurid. nauk. 12.00.06. M., str. 11, 74 [Licensing and Contractual Legal Regimes of Subsoil Use in Russia and Abroad, M.] 2006 (in Russian)

TYPES OF SUBSOIL USE RIGHTS, THE BASIS FOR THEIR GRANTING AND TERMINATION UNDER THE RA LEGISLATION

MANE MARKOSYAN

*Prosecutor General of the Republic of Armenia, Adviser;
Yerevan State University, Faculty of Law, Chamber of Civil Law, Ph.D. Student,
Yerevan, the Republic of Armenia*

The purpose of this article is to examine and analyze the types of subsoil use rights established by the Subsoil Code of the Republic of Armenia, to explore the specific features of the procedures governing their granting, and to consider the legal relations associated with the termination of such rights. In addition, the study aims to identify systemic legal issues arising within these processes, particularly in the context of their regulation under civil law.

Currently, the legislation regulating the field of subsoil use in the Republic of Armenia has entered a phase of systemic reforms, evidenced by the adoption of the Mining Sector Development Strategy by RA Government Decision No. 437-N of March 22, 2022.

In this context, the study and analysis of the types of subsoil use rights, the legal grounds and procedures for their origin and termination is important for identifying the key legal issues in the regulation of subsoil use relations.

To achieve the objective of this research, the following tasks were identified:

- Study and analysis of the types of subsoil use rights and the legal grounds and procedures for their granting under RA legislation,
- Study and analysis of the legal grounds and procedures for the termination of subsoil use rights under RA legislation.

The methodological basis of the present work comprises general scientific (analysis, synthesis, induction) and special (comparative-legal) methods.

Based on the research conducted within the scope of this paper, a number of conclusions have been drawn regarding: the establishment of competitive mechanisms for granting subsoil use rights; the state registration of subsoil use rights and related contracts; and the clarification of the legal grounds for the termination of subsoil use rights under the RA Code on Subsoil.

Keywords: *Subsoil use right, preferential applicant status, termination of the contract, state registration of subsoil use right, warning, competitive procedure, geological exploration, extraction of mineral resources.*

ВИДЫ ПРАВ ПОЛЬЗОВАНИЯ НЕДРАМИ, ПРАВОВЫЕ ОСНОВАНИЯ ИХ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ И ПРЕКРАЩЕНИЯ В СООТВЕТСТВИИ С ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВОМ РА

МАНЕ МАРКОСЯН

*советник Генерального прокурора Республики Армения,
аспирант кафедры гражданского права юридического факультета
Ереванского государственного университета,
г. Ереван, Республика Армения*

Целью настоящей статьи является изучение и анализ видов прав пользования недрами, установленных Кодексом Республики Армения «О недрах», особенностей процедур их предоставления, а также правовых отношений, связанных с прекращением права пользования недрами, с выявлением системных правовых проблем, возникающих в этих процессах, в свете гражданско-правового регулирования данных отношений.

В настоящее время законодательство, регулирующее сферу недропользования в Республике Армения, вступило в этап системных реформ, о чём свидетельствует утверждение Стратегии развития горнодобывающей отрасли постановлением Правительства РА № 437-Н от 22 марта 2022 года. В этом контексте изучение и анализ видов прав пользования недрами, а также правовых оснований и процедур их возникновения и прекращения, имеют важное значение для выявления ключевых проблем правового регулирования отношений в сфере недропользования.

Для достижения цели настоящего исследования были выделены следующие задачи:

- Изучение и анализ видов прав пользования недрами, а также правовых оснований и процедур их возникновения в соответствии с законодательством РА,
- Изучение и анализ правовых оснований и процедур прекращения права пользования недрами согласно законодательству РА.

Методологическая база настоящего исследования включает как общенаучные методы (анализ, синтез, индукция), так и специальные (сравнительно-правовой) методы.

На основе проведённого в рамках настоящей работы исследования был сделан ряд выводов, касающихся необходимости внедрения конкурсных механизмов предоставления права пользования недрами, государственной регистрации прав недропользования и связанных с ними сделок, а также уточнения правовых оснований прекращения прав пользования недрами, установленных Кодексом РА «О недрах».

Ключевые слова: *право пользования недрами, статус льготного заявителя, расторжение договора, государственная регистрация права пользования недрами, предупреждение, конкурсный порядок, геологическое изучение, добыча полезных ископаемых.*